

เรือปลา

ตัวชี้วัดความอุดมสมบูรณ์
ของพื้นที่ชุ่มน้ำ

โดย กองบรรณาธิการ

บริเวณทุ่งสามร้อยยอด ครอบคลุม
อำเภอสามร้อยยอด และอำเภอกุยบุรี
จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เนื้อที่ 43,074 ไร่
หรือ 68.92 ตารางกิโลเมตร เป็นหนึ่งใน
ระบบนิเวศพื้นที่ชุ่มน้ำขนาดใหญ่ระดับ
ประเทศ อันดับที่ 11 ของประเทศไทย และ
ได้รับการประกาศให้เป็นพื้นที่ชุ่มน้ำที่มี
ความสำคัญระดับนานาชาติ (Ramsar Site)
ตามอนุสัญญาแรมซาร์ เมื่อวันที่ 14 มกราคม
2551 โดยเป็นอันดับที่ 1,374 (ปัจจุบัน
มีแรมซาร์ไซต์กว่า 2,500 แห่ง) พื้นที่ชุ่มน้ำ
สามร้อยยอดมีทิวทัศน์ที่สวยงาม
มีความหลากหลายของพืชสัตว์เป็นแหล่งอาศัย
และขยายพันธุ์ของนกนานาชนิด รวมถึง
เป็นแหล่งอาหารและที่หลบภัยที่สำคัญ
สำหรับ **"เสือปลา"**

กองบรรณาธิการวารสารธรรมชาติ
และสิ่งแวดล้อม ได้มีโอกาสเยี่ยมชมอุทยาน
แห่งชาติเขาสามร้อยยอดและพื้นที่ชุ่มน้ำ
ทุ่งสามร้อยยอด และได้รับเกียรติสัมภาษณ์
คุณพิเชษฐ์ เจริญสุข หัวหน้าอุทยานแห่ง
ชาติเขาสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์
และ**คุณนิรุद्ध ท้าวโกษา** นักอนุรักษ์พื้นที่
ชุ่มน้ำ มูลนิธิสืบนาเคเสถียร ซึ่งให้ความรู้
และบอกเล่าเกี่ยวกับการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำ
ทุ่งสามร้อยยอดและสิ่งมีชีวิตที่อาศัยอยู่ในพื้นที่

“เสือปลา”

นักล่าแห่งพื้นที่ชุ่มน้ำทุ่งสามร้อยยอด

เสือปลา (Fishing Cat) มีขนาดใหญ่กว่าแมวบ้าน
รูปร่างอ้วนหนา บึกบึน ม่อต้อ หางอ้วนและสั้น ตัวผู้หนัก
11-12 กิโลกรัม ตัวเมียหนัก 6-7 กิโลกรัม อาหารหลัก
ได้แก่ หนู นก ปลา เสือปลามีขน 2 ชั้น ซึ่งเหมาะกับการ
หากินกับน้ำ ขนชั้นในสั้นเกรียนและแน่นมากจน
น้ำซึมผ่านไม่ได้ ทำให้ตัวแห้งและรักษาความอบอุ่น
ขณะจับปลาในน้ำ ส่วนขนชั้นนอกจะยาวเป็นชั้น
ที่มีผลดลและมันวาว เสือปลาพบได้ตามพื้นที่
ชุ่มน้ำต่าง ๆ เช่น ป่าชายเลน หรือพื้นที่ที่มีแหล่งน้ำ
ปัจจุบันเสือปลาจัดอยู่ในประเภทสัตว์ป่าคุ้มครอง
และมีแนวโน้มที่ใกล้สูญพันธุ์ เนื่องจากถูกล่า
และสูญเสียแหล่งที่อยู่อาศัยและแหล่งอาหาร
อันเป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดิน
ดังนั้น ความร่วมมือในการรักษาระบบนิเวศพื้นที่ชุ่มน้ำ
จึงมีความสำคัญยิ่งเพื่อช่วยลดการใกล้สูญพันธุ์ของเสือปลา
และสัตว์ต่าง ๆ ในพื้นที่ รวมถึงการดูแลปกป้องแหล่ง
ที่อยู่อาศัยและสร้างความสมดุลในธรรมชาติ

เสือปลา

1. เป็นสัตว์ป่าคุ้มครอง ตามพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ.2562 ประเทศไทย

2. เป็นสัตว์เสี่ยงสูญพันธุ์ที่มีแนวโน้มใกล้สูญพันธุ์ (Vulnerable: VU) จากการประเมินสถานภาพความเสี่ยงต่อการสูญพันธุ์
ของสิ่งมีชีวิต โดยองค์การระหว่างประเทศเพื่อการอนุรักษ์ธรรมชาติ (International Union for Conservation of Nature: IUCN) หรือ
IUCN Red List (2016)

3. เป็นสัตว์เสี่ยงสูญพันธุ์ที่มีอยู่ในสถานภาพใกล้สูญพันธุ์อย่างยิ่ง (Critically Endangered: CR) จากการประเมินสถานภาพชนิดพันธุ์
ที่ถูกคุกคามของประเทศไทย โดยสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (2566)

4. เป็นชนิดพันธุ์ของสัตว์ป่าและพืชป่าในบัญชีหมายเลข 2 ของอนุสัญญาการค้าระหว่างประเทศทั้งชนิดสัตว์ป่าและพืชป่าที่ใกล้สูญพันธุ์
(The Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora: CITES) กล่าวคือ ยังไม่ถึงกับใกล้จะสูญพันธุ์
จึงยังอนุญาตให้ค้าได้ แต่ต้องมีการควบคุมไม่ให้เกิดความเสียหาย หรือลดปริมาณลงอย่างรวดเร็วจนถึงจุดใกล้จะสูญพันธุ์ โดยประเทศ
ที่จะส่งออกต้องออกหนังสืออนุญาตให้ส่งออกและรับรองว่าการส่งออกแต่ละครั้งจะไม่กระทบกระเทือนต่อการดำรงอยู่ของชนิดพันธุ์นั้น ๆ
ในธรรมชาติ

ความท้าทายในการอนุรักษ์ เสือปลาในพื้นที่ชุ่มน้ำ

คุณพิศิษฐ์ เจริญสุข กล่าวถึงการทำงานที่ได้สั่งสมประสบการณ์และความรู้ในหลายสาขา อาทิ ช่างสำรวจ การเกษตร ที่ดิน ป่าไม้ ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการบริหารจัดการและบทบาทในฐานะหัวหน้าอุทยานแห่งชาติเขาสามร้อยยอด คุณพิศิษฐ์ได้เล่าความเป็นมาการอนุรักษ์เสือปลาในพื้นที่ “...ในอดีตพื้นที่แห่งนี้เคยมีความขัดแย้งระหว่างชุมชนท้องถิ่นกับหน่วยงานภาครัฐเกี่ยวกับการจัดการพื้นที่อนุรักษ์และการดำเนินงานเพื่อปกป้องสัตว์ป่าหายาก อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันเริ่มมีสัญญาณที่ดีขึ้น จากความพยายามเข้าไปอธิบายและสร้างความเข้าใจกับผู้นำชุมชน โดยเน้นย้ำถึงความสำคัญของการอนุรักษ์เสือปลา ซึ่งเป็นสัตว์ป่าคุ้มครองตามกฎหมายชาวบ้านเคยกังวลผลกระทบต่อการดำรงชีวิต แต่ก็ตระหนักถึงคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติและการอยู่ร่วมกันอย่างยั่งยืน...” ความร่วมมือระหว่างอุทยานฯ กับชุมชนจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งในการแก้ไขปัญหาต่างๆ เช่น การขอใช้พื้นที่ การประชาสัมพันธ์ การช่วยเหลือชาวบ้าน

“...สำหรับความตั้งใจในการอนุรักษ์เสือปลา มิใช่จำกัดเพียงแค่หน่วยงานภาครัฐ แต่ยังได้รับความร่วมมือจากภาคประชาสังคมและนักวิชาการ อาทิ อาจารย์สุพจน์ สุขพัฒน์ คุณครูเกษียณและคุณนิรุตต์ ท้าวโกษา ผู้ที่มุ่งมั่นฟื้นฟูพื้นที่ชุ่มน้ำบึงบัว ซึ่งเป็นแหล่งอาหารและที่อยู่อาศัยของเสือปลา อย่างไรก็ตาม ความร่วมมือยังคงมีช่องว่างที่ต้องเติมเต็ม...” คุณพิศิษฐ์ ได้เน้นย้ำการศึกษาและเก็บข้อมูลจำนวนประชากรเสือปลาเพื่อนำไปประกอบแนวทางการอนุรักษ์ที่เหมาะสมยั่งยืนและเป็นรูปธรรม ซึ่งต้องอาศัยความร่วมมือจากหน่วยงานภาครัฐ ภาคประชาสังคม เยาวชน และชุมชนท้องถิ่น เพื่อให้สัตว์ป่าหายาก “เสือปลา” สามารถดำรงอยู่คู่กับผืนป่าไทยต่อไป

คุณพิศิษฐ์ เจริญสุข

หัวหน้าอุทยานแห่งชาติเขาสามร้อยยอด

การจัดการอุทยานแห่งชาติ เขาสามร้อยยอด กับการอนุรักษ์เสือปลา

“...นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ที่เข้ามาในพื้นที่อุทยานจะทราบถึงกฎระเบียบต่าง ๆ เป็นอย่างดี แต่ผู้ประกอบการบางรายอาจมีพฤติกรรมการเก็งกำไรหรือโกงราคาค่าบริการ ไม่เป็นไปตามระเบียบที่กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช กำหนดไว้ นอกจากนี้ ยังพยายามขอเพิ่มขนาดเครื่องยนต์เรือ หรือขยายจำนวนที่นั่งของเรือท่องเที่ยว ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อความปลอดภัยและสิ่งแวดล้อม...” คุณพิศิษฐ์ กล่าวเพิ่มเติมว่าจากการพูดคุยกับผู้ที่เกี่ยวข้อง พบว่าเสือปลาส่วนใหญ่อาศัยใกล้แหล่งอาหาร โดยเป็นพื้นที่บ่อทุ่งและบ่อปลา ซึ่งอยู่นอกพื้นที่อุทยานฯ ทำให้ควบคุมดูแลได้ยาก หากเสือปลาสร้างความเดือดร้อนให้กับชุมชน เช่น เข้ามาล่าสัตว์เลี้ยง หรือมาหาอาหารในพื้นที่อยู่อาศัยของชุมชน ดังนั้น การจัดการปัญหาดังกล่าวจึงเป็นสิ่งที่ท้าทาย เพราะเสือปลาเป็นสัตว์ป่าคุ้มครองภายใต้พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2562

นอกจากนี้ ควรคำนึงถึงประเด็นการท่องเที่ยว กล่าวคือ “...การส่งเสริมการท่องเที่ยวที่อาจส่งผลกระทบต่อถิ่นที่อยู่ของเสือปลา จากข้อมูลการกระจายตัวของเสือปลาในปัจจุบัน ประเมินไว้ที่ 80 กว่าตัวนั้น คาดว่าหากมีการสำรวจอย่างละเอียด จำนวนจริงอาจจะเพิ่มขึ้นมากกว่านี้ ทั้งนี้กลุ่มอนุรักษ์ได้มีการใช้กล้องดักถ่ายภาพและกำหนดพื้นที่เป้าหมายในการสำรวจ โดยดำเนินการภายใต้แผนยุทธศาสตร์ 5 ปีในการอนุรักษ์เสือปลา ซึ่งจะสิ้นสุดในปี พ.ศ. 2568...” การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์นับเป็นประเด็นที่ต้องพิจารณาถึงผลกระทบต่อชุมชนและสิ่งแวดล้อมสำหรับพื้นที่ศูนย์ศึกษาธรรมชาติบึงบัว ซึ่งตั้งอยู่ในเขตอุทยานฯ มีการควบคุมดูแลให้เป็นไปตามระเบียบที่กำหนดไว้ จึงไม่ค่อยพบปัญหา แต่ในบริเวณถ้าเขาจูกันเป็นพื้นที่เอกชน ควบคุมดูแลได้ยาก ทำให้มีการรบกวนเรื่องเวลา จำนวนนักท่องเที่ยว อัตราค่าบริการเรือ ด้วยเหตุนี้การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์จึงต้องสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องกับนักท่องเที่ยว เพื่อให้เห็นคุณค่าของการอนุรักษ์และศึกษาธรรมชาติ ไม่ใช่การมาเยือนเพื่อความบันเทิงเพียงอย่างเดียว อนึ่ง พื้นที่อุทยานแห่งชาติเขาสามร้อยยอด ได้มีการค้นพบทางโบราณคดีที่สำคัญ โดยกลุ่มงานวิจัยของกรมศิลปากร ซึ่งขุดพบโครงกระดูกมนุษย์โบราณอายุราว 29,000 ปี และยังขุดค้นเพิ่มเติมอย่างต่อเนื่อง อันแสดงให้เห็นถึงความสำคัญทางประวัติศาสตร์ของพื้นที่เขาสามร้อยยอด

คุณพิศิษฐ์ กล่าวเพิ่มเติมในการจัดการพื้นที่อุทยานฯ ว่า “...เนื่องจากพื้นที่รอบอุทยานฯ มีบ่อทุ่งและโรงงานต่าง ๆ ที่อาจปล่อยน้ำเสียลงสู่แหล่งน้ำ จึงมีการศึกษาวิเคราะห์และหาทางแก้ไข โดยได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานภาครัฐ ในการติดตามตรวจสอบและฟื้นฟูบึงบัว อีกประเด็นที่น่าสนใจคือ การพบเห็นเลี้ยงผานในพื้นที่ ซึ่งโดยปกติแล้วเลี้ยงผาอาศัยอยู่ตามเขาสูงชันที่เป็นเขาหินปูน แต่กลับปรากฏตัวให้เห็นอยู่เนือง ๆ แม้กระทั่งบริเวณใกล้เคียงที่ทำการอุทยานฯ ซึ่งอาจเป็นเพราะบริเวณนี้เป็นเส้นทางสัญจรและที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่า ทั้งนี้ ทำให้เกิดความกังวลเกี่ยวกับการล่าเลี้ยงผาจากชาวบ้าน...”

หัวใจของการอนุรักษ์ และความยั่งยืนของชุมชน

ในการทำงานคุณพิศิษฐ์ ยึดหลักการให้ความสำคัญกับ "ชุมชน" เป็นอันดับแรก สร้างความเข้าใจและความตระหนักถึงคุณค่าของการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติที่กำลังใกล้สูญพันธุ์ เช่น เสี่ยงผา เสือปลา และนกน้ำนานาชนิดในพื้นที่ทุ่งสามร้อยยอดหรือบึงบัว อันเป็นพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระดับประเทศ และสื่อสารทำความเข้าใจกับชุมชนในเรื่องกฎหมายที่เกี่ยวข้อง “...ผมเชื่อมั่นว่า การพัฒนาพื้นที่อนุรักษ์และความอยู่ได้ของชุมชนนั้นสามารถดำเนินไปควบคู่กันได้ หากชุมชนมีความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจ มีรายได้ที่มั่นคง ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจะได้รับการดูแลรักษาที่ดี ผมมุ่งเน้นความเข้าใจวิถีชีวิตของชุมชนอย่างลึกซึ้ง ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่นำ "ภูมิปัญญาท้องถิ่น" และผลผลิตจากวิถีชีวิตของชาวบ้านมาเป็นจุดขาย เช่น การหาปลาและสัตว์น้ำอื่น ๆ ในพื้นที่ การแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ชุมชนเพื่อจำหน่ายแก่นักท่องเที่ยวในบริเวณที่จัดสรรไว้อย่างเป็นระเบียบ ซึ่งสร้างรายได้ให้กับชุมชน ควบคู่ไปกับการอนุรักษ์ทรัพยากร ตัวอย่างความสำเร็จจากภายนอกอุทยานฯ คือ การจัดตั้งตลาดชุมชน เพื่อนำผลิตภัณฑ์ของชาวบ้านมาจำหน่าย นับเป็นแนวคิดที่น่าสนใจ แต่การนำมาปรับใช้ในพื้นที่อุทยานฯ อาจมีข้อจำกัดทางกฎหมายบางประการ...”

